સુધરેલી રીત મુજબ. નવાં ધોરણની રીતે.

બાળવર્ગની નોટ.

જેની અંદર મૂળાક્ષર શિક્ષણ, મૂળાક્ષર લખવાનો ક્રમ બે રીતે, મૂળાક્ષર, બે અક્ષરના શબ્દ, ત્રણ અક્ષરના શબ્દ, બારાખડી, આંક, ભાગ ૧લાના અર્થ, ભાગ ૨જાના અર્થ, ગીત અને કવિતાની સમજુતી, ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ. પોતાની જગાએ જતી વખત બોલવાની ડ્રિલ, ઘેર જતી વખત બોલવાની ડ્રિલ, એકથી પાંચ સુધી ઉમેરવા તથા બાદ કરવા વિષે પાઠ, સરવાળાનો કોઠો, બાદબાકીનો કોઠો, દડાની રમત વિગેરે.

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડા. શાહ. એન્ડ કો.

રચનારનું ઠેકાણું—શાહપોર—સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરનારનું ઠેકાણું—શાહપોર—સુરત.

છાપનાર-નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.
છાપવાનું ઠેકાણું-'શંકર' પ્રી. પ્રેસ ચવટાના પુલપર-સુરત.

કિંમત બે આના.

બાળવર્ગની નોટ.

મૂળાક્ષર શિક્ષણ.

સાધનઃ—સ્લેટ, રકાબી, કડી, સળી, રંગીન પેન.

સૂચનાઃ—પ્રથમ ડ્રિલ કરાવી વ્યવસ્થિત બેસાડવા. પ્રથમ સીધી લીટીથી બનતા અક્ષર શીખવવા; પછી વક્ર લીટીથી.

આરંભ પ્રશ્ન.

પ્ર૦ તમને રજા કેટલે વાગે મળે છે ? જ૦ ચાર વાગે સાહેબ. પ્ર૦ રજા મળ્યા પછી ક્યાં જશો ? જ. ઘેર. મૂળાક્ષરનો કયો અક્ષર ધર ઓળખાવવું. જ૦ ઘ. આજે એ તમને શિખવવાનો છે.	જવાબ હંમેશાં દરેક છોકરા પાસે પૂર્ણ વાક્યમાં લેવા મહાવરો રાખવો.

મુખ્ય વિષય.

દરેક છોકરાની આગળ સ્લેટો મુકાવવી, અને સ્લેટની ડાબી બાજુએ જેટલી જોઈએ તેટલી કડી, સળી મૂકેલી એવી રકાબીઓ મુકાવવી. પછી શીક્ષકે વર્ગ આગળ પોતાની પાસે રાખેલી કડી, સળી અનુક્રમે ગોઠવી બતાવી બાળકો તેમ કરે છે કે નહિ તે જોવું.

અક્ષર તૈયાર કરાવ્યા પછી રંગીન પેન રકાબીમાંથી લેવડાવી કડી સળીની પાસે ફેરવાવવી. પછી કડી સળીઓ ગોઠવી હતી તે મુજબ જુદા આકારો પડાવી ઘ છોકરા પાસે લખાવવો. (શિક્ષકે ઘ કઢાવવામાં પાટીઆનો ઉપયોગ કરવો.)

પુનરાવર્તન.

વર્ગમાંથી ૨-૪ છોકરા પાસે રંગીત ચાક વડે ઘ પાટીઆપર લખાવવો. બાર સરખી ૫ રંગીત સળીથી ઘર બનાવવું અને તે મુજબ વર્ગના તમામ છોકરાઓ પાસે બનાવરાવવું.

ચોપાઈ.

એક સળી આડી મુકાય; બે ઉભી તે ભીંત ગણાય.
બે બાજુ બે બનાવ ઢાળ, તે ઘરમાં તો રહેશે બાળ.
પાઠ અમારો થયો તૈયાર, સર્વે જપશું હારો હાર.

ટીપઃ—નમુના માટે આ પાઠ શીખવી બતાવ્યો છે. એ મુજબ બીજા પાઠો શીખવવા.

મૂળાક્ષર શીખવવાનો ક્રમ.

ન, મ, ત, લ, ગ, ણ, જ, ઝ, ર, સ, શ, શ્ર, વ, ળ, પ,-ષ, દ, ઇ, છ, ઘ, ધ, ઉ, ઊ, ટ, ઢ, ય, થ, ડ, ઠ, હ, ક, ફ, બ, ભ, ખ, અ.

બીજી રીતે.

મ, ન, ત, ભ, લ, દ, ધ, ઘ, છ, ઇ, ઈ, વ, બ, ગ, ણ, ઝ, ચ, અ, આ, એ, અ, ઓ, ઔ, અં, અઃ, ઉ, ઊ, પ, ષ, ખ, ટ, ઢ, ય, થ, ર, શ, સ, ડ, ઠ, ક, ફ, હ, જ, ળ.

મૂળાક્ષર.

ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ, ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ, ત, થ, દ, ધ, ન, પ, ફ, બ, ભ, મ, ય, ર, લ, વ, શ, ષ, સ, હ, ળ, ક્ષ, જ્ઞ.

અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, એ, ઐ, ઓ, ઔ, અં, અઃ

બે અક્ષરના શબ્દો.

ધક	ખર	જમ	દસ	બળ
ઊડ	ખસ	જય	દળ	ભણ
ઊઠ	ખલ	ટપ	ધન	ભર
ઊન	ગઇ	ટબ	નખ	ભસ
ઊસ	ગજ	ઠગ	નટ	મગ
કણ	ગણ	ડર	નર	મઠ
કદ	ગઢ	ઢગ	નવ	મણ
કૈ	ગપ	તજ	નસ	મન
કપ	ઘર	તડ	પગ	મર
કમ	ઘડ	તર	પણ	યમ
કર	ઘન	તલ	પડ	રજ
ખપ	ચક	થડ	પદ	રઢ
ખણ	જગ	થર	પળ	રપ
ખડ	જણ	દન	ફૂળ	રસ
લખ	વદ	વણ	સઢ	હઠ
વર	વઠ	વન	સળ	હળ
વડ	વટ	શાણ	હગ	હસ

ત્રણ અક્ષરના શબ્દો.

અક્ષર	કબજ	ચલમ	તલપ	મગજ
અડદ	કમળ	જખમ	તસર	મગર
અદલ	કરડ	જગત	દરદ	મરણ
અધર	કરણ	જડજ	નકલ	મરદ

અમલ	કલમ	જણસ	નગર	મલમ
અસર	કસબ	જનક	નજર	રબર
અરજ	ખબર	જનમ	નરક	રમણ
અસાર	ખરચ	જમણ	નરમ	વગર
અવલ	ગગન	જલદ	નરસ	વચન
ઇલમ	ગજબ	જસત	નવલ	વતન
ઉપજ	ગટર	ઝડપ	પરખ	વરખ
ઉપર	ગમત	ઝટક	પવન	વરસ
કઠણ	ગરજ	ઝપટ	ફણસ	વલણ
કડક	ગરમ	ઝરણ	ફરક	શરમ
કડબ	ગવન	તનખ	બગલ	સડક
કણક	ઘરડ	તદન	બદન	સમજ
કતલ	ચડસ	તપત	બરડ	સરસ
કદમ	ચપટ	તબક	બરફ	સહજ
કદર	ચપળ	તરડ	બળદ	હરણ
કનક	ચમન	તરફ	ભગત	હરફ
કપટ	ચરસ	તરત	ભજન	હરખ

આંક.

૧	૧૧	૨૧	૩૧	૪૧	૫૧	૬૧	૭૧	૮૧	૯૧
૨	૧૨	૨૨	૩૨	૪૨	૫૨	૬૨	૭૨	૮૨	૯૨
૩	૧૩	૨૩	૩૩	૪૩	૫૩	૬૩	૭૩	૮૩	૯૩
૪	૧૪	૨૪	૩૪	૪૪	૫૪	૬૪	૭૪	૮૪	૯૪
૫	૧૫	૨૫	૩૫	૪૫	૫૫	૬૫	૭૫	૮૫	૯૫
૬	૧૬	૨૬	૩૬	૪૬	૫૬	૬૬	૭૬	૮૬	૯૬
૭	૧૭	૨૭	૩૭	૪૭	૫૭	૬૭	૭૭	૮૭	૯૭
૮	૧૮	૨૮	૩૮	૪૮	૫૮	૬૮	૭૮	૮૮	૯૮
૯	૧૯	૨૯	૩૯	૪૯	૫૯	૬૯	૭૯	૮૯	૯૯
૧૦	૨૦	૩૦	૪૦	૫૦	૬૦	૭૦	૮૦	૯૦	૧૦૦

નાનો અંક એકમનો તેથી મોટા દશક અને તેથી મોટા શતકનો

બારાખડી.

ક્+અ=ક	ખ	ગ	ઘ	ચ	છ	જ	ઝ	ટ	ઠ	ડ	ઢ	ણ	ત	થ	દ	ધ
ક્+આ=કા	ખા	ગા	ઘા	ચા	છા	જા	ઝા	ટા	ઠા	ડા	ઢા	ણા	તા	થા	દા	ધા
ક્+ઇ=કિ	ખિ	ગિ	ઘિ	ચિ	છિ	જિ	ઝિ	ટિ	ઠિ	ડિ	ઢિ	ણિ	તિ	થિ	દિ	ધિ
ક્+ઈ=કી	ખી	ગી	ઘી	ચી	છી	જી	ઝી	ટી	ઠી	ડી	ઢી	ણી	તી	થી	દી	ધી
ક્+ઉ=કુ	ખુ	ગુ	ઘુ	ચુ	છુ	જુ	ઝુ	ટુ	ઠુ	ડુ	ઢુ	ણુ	તુ	થુ	દુ	ધુ
ક્+ઊ=કૂ	ખૂ	ગૂ	ઘૂ	ચૂ	છૂ	જૂ	ઝૂ	ટૂ	ઠૂ	ડૂ	ઢૂ	ણૂ	તૂ	થૂ	દૂ	ધૂ
ક્+એ=કે	ખે	ગે	ઘે	ચે	છે	જે	ઝે	ટે	ઠે	ડે	ઢે	ણે	તે	થે	દે	ધે
ક્+ઐ=કૈ	ખૈ	ગૈ	ઘૈ	ચૈ	છૈ	જૈ	ઝૈ	ટૈ	ઠૈ	ડૈ	ઢૈ	ણૈ	તૈ	થૈ	દૈ	ધૈ
ક્+ઓ=કો	ખો	ગો	ઘો	ચો	છો	જો	ઝો	ટો	ઠો	ડો	ઢો	ણો	તો	થો	દો	ધો
ક્+ઔ=કૌ	ખૌ	ગૌ	ઘૌ	ચૌ	છૌ	જૌ	ઝૌ	ટૌ	ઠૌ	ડૌ	ઢૌ	ણૌ	તૌ	થૌ	દૌ	ધૌ
ક્+અં=કં	ખં	ગં	ઘં	ચં	છં	જં	ઝં	ટં	ઠં	ડં	ઢં	ણં	તં	થં	દં	ધં
ક્+અઃ=કઃ	ખઃ	ગઃ	ઘઃ	ચઃ	છઃ	જઃ	ઝઃ	ટઃ	ઠઃ	ડઃ	ઢઃ	ણઃ	તઃ	થઃ	દઃ	ધઃ

ભાગ ૧ લાના અર્થ.

વર્ગ ૧.

લખોટા=મંજો

મલ=જોરાવર માણસ

મલમ=ચીકણું ચોપડવાનું ઔસડ.

સુરજ=રવિ

વર્ગ ૨.

ફેણ=નાગની પહોળી ડોક

ગણ=ગણતરી કર

મગ=એક જાતનું કઠોળ

મગન=છોકરાનું નામ છે

ગમત=મજા

ગમન=છોકરાનું નામ છે

જમ=ખા

જમણ=જમવાનું

ગજ=ચોવીસ તસુનું માપ

નમ=નીચો વળ

વર્ગ ૩.

રથ=ચાર પૈડાની ઘુમટવાળી ગાડી

સગડી=દેવતા સળગાવવાનું સાધન

તર=પાણીમાં શરીર અધર રાખ

ન	પ	ફ	બ	ભ	મ	ય	ર	લ	વ	શ	ષ	સ	હ	ળ	ક્ષ	જ્ઞ
ના	પા	ફા	બા	ભા	મા	યા	રા	લા	વા	શા	ષા	સા	હા	ળા	ક્ષા	જ્ઞા
નિ	પિ	ફિ	બિ	ભિ	મિ	યિ	રિ	લિ	વિ	શિ	ષિ	સિ	હિ	ળિ	ક્ષિ	જ્ઞિ
ની	પી	ફી	બી	ભી	મી	યી	રી	લી	વી	શી	ષી	સી	હી	ળી	ક્ષી	જ્ઞી
નુ	પુ	ફુ	બુ	ભુ	મુ	યુ	રુ	લુ	વુ	શુ	ષુ	સુ	હુ	ળુ	ક્ષુ	જ્ઞુ
નૂ	પૂ	ફૂ	બૂ	ભૂ	મૂ	યૂ	રૂ	લૂ	વૂ	શૂ	ષૂ	સૂ	હૂ	ળૂ	ક્ષૂ	જ્ઞૂ
ને	પે	ફે	બે	ભે	મે	યે	રે	લે	વે	શે	ષે	સે	હે	ળે	ક્ષે	જ્ઞે
નૈ	પૈ	ફૈ	બૈ	ભૈ	મૈ	યૈ	રૈ	લૈ	વૈ	શૈ	ષૈ	સૈ	હૈ	ળૈ	ક્ષૈ	જ્ઞૈ
નો	પો	ફો	બો	ભો	મો	યો	રો	લો	વો	શો	ષો	સો	હો	ળો	ક્ષો	જ્ઞો
નૌ	પૌ	ફૌ	બૌ	ભૌ	મૌ	યૌ	રૌ	લૌ	વૌ	શૌ	ષૌ	સૌ	હૌ	ળૌ	ક્ષૌ	જ્ઞૌ
નં	પં	ફં	બં	ભં	મં	યં	રં	લં	વં	શં	ષં	સં	હં	ળં	ક્ષં	જ્ઞં
નઃ	પઃ	ફઃ	બઃ	ભઃ	મઃ	યઃ	રઃ	લઃ	વઃ	શઃ	ષઃ	સઃ	હઃ	ળઃ	ક્ષઃ	જ્ઞઃ

સરસ=સારી
રમત=ખેલ
તરત=જલદી
રતન=છોકરીનું નામ છે
શણ=એક જાતનો છોડ
ચકલી=ચકી
શકોરૂં=માટીનો વાટકો
ચમર=વાળની પીંછી
ચમન=છોકરાનું નામ છે
બીલીપત્ર=બીલી નામના ઝાડનાં પાંદડાં

અંક=આંકડા

વર્ગ ૪.

વહાણ=મોટી હોડી.
નળ=પાણીની મોટી નળી
વળ=પાછો ફર
જવ=ઘઉંના જેવા આકારનું ધાન્ય
વર=વીના
ગળ=ગળે ઉતાર
પતંગ=કનકવો
ધનુષ=કામઠું

પગ=ટાંટીઆ
પરણ=લગન કર
પવન=વા
ચોરસ=ચાર કાટખુણાનો આકાર

વર્ગ ૫.

દડો=બોલ
પ્રવળ=એક જાતનું ઝીણું કીડા જેવું પ્રાણી
દળ=પીસ
ઘડ=માટલાના ઉભા

આડાં લાકડાંનો
આંગળાં=આંગળીઓ

વર્ગ ૬.

ઘડો=માટીનો દેરીઓ
ધજા=વાવટા; નિશાન
છગન=છોકરાનું નામ છે
ઘસ=ઘસડ
ધન=સરખી લંબાઇ પહેળાઇ અને જાડાઇના કકડા
ઘર=મકાન
ધમણ=ભઠ્ઠી ફુંકવાનું ચામડાનું સાધન
મધ=ગળ્યો ચીકણો પ્રવાહી પદાર્થ

વર્ગ ૭.

ઉતરડ=મોટા માટલાપર અનુક્રમે નાના ગોઠવેલા હોય તે
ઊન=ઘેટાના વાળ
ઉજમ=છોકરીનું નામ છે
ઉમર=મુસલમાન છોકરાનું નામ છે.

વર્ગ ૮.

ટટ્ટુ=નાનો ઘોડો
ઢબુ=અઢીકો; બે સવાકા
ઝટ=જલદી
ઢગ=ઢગલો
ગઢ=કિલ્લો
સઢ=વહાણમાં કુવાને બાંધેલું પવન ભરવાનું કપડું
થડ=ઝાડનો વચલો ગોળ ભાગ
કરોળીઓ=જાળાં બાંધનાર જીવડું

વર્ગ ૯.

ડગલો=અંગરખો
ઠળીઓ=બી
હળ=જમીન ખેડવાનું ઓજાર
મઠ=એક જાતનું કઠોળ
હસન=મુસલમાન છોકરાનું નામ છે
ફણસ=એક જાતનું ફળ (એમાંથી ચાપા નીકળે છે)
કલમ=લેખણ
પકડ=ઝાલ
મણકા=ગોળ દાણા

વર્ગ ૧૦.

ભમરડો=ફેરવવાનું રમકડું
ભરડ=ભચડ
ખડીઓ=સાહી ભરવાનું વાસણ
અજગર=મોટો સાપ
ખલ=પત્થરની લાંબી ખાંડણી
અડદ=એક જાતનું કઠોળ
અદબ=બે હાથવાળી છાતી સાથે રાખવા તે
પંજો=આંમળા સાથનું કાંડું

ભાગ ૨ જાના અર્થ.

પાઠ ૧. | ભાળ=મીન | ભાળ=ભાપની ...

ના=નહિ
બા=દાદા
ચાર=લીલું ઘાસ
ચાકર=નોકર

પાઠ ૨.

મામા=માના ભાઈ
બાકે=લાડુ
બાપા=માનો વર

પાઠ ૪.

ડીલે=શરીરે
ઘી=તાવેલું માખણ
તીણા=અણીવાલા
વાળ=બાળ; નિમાળા
માળી=બાગની સંભાળ રાખનાર

પાઠ ૫.

બહુ=ઘણું
પુરી=ભેલી નાની રોટલી
ગુલાબ=એક જાતનું ફૂલ
બુલાખી=છોકરાનું નામ
બૂમ=ઘાંટા
ભૂ=પાણી
પાસે=કને

પાઠ ૬.

દવા=ઓસડ
પૈસા=નાણું
તાવ=બોખાર; તપત
બૈરી=બાયડી
વૈતરા=મજુર
લટકે=લબડે

પાઠ ૭.

દડો=બોલ
પીળો=હળદર જેવો
દોરો=દોરી
સૌ=બધા
રાતો=લાલ
વાદળી=આસમાનના રંગ જેવો
ગીત=રાગથી ગાવું તે

પાઠ ૮.

ઇંટ=માટીનો લંબ-ચોરસ ઘાટ
બંગડી=કાચની ચુડી
શાંતી=છોકરીનું નામ છે.
પતંગ=કનકવો
ચમચક=કનકવાના પુછડા આગળ જુદા રંગનો કકડો ચોઢેલો તે

પાઠ ૯.

ભલી=ગરીબ
વળગી=બાઝી
વાછરડી=નાની ગાય
તાંબડી=દુધ દોહવાનું વાસણ
દહાડો=દીવસ

પાઠ ૧૦.

વહાલા=પ્યારા
અહીં=આ ઠેકાણે
દર=ઉંદર, કીડી, મંકોડા સાપ વગેરેના ઘર; બાકું
ફરી=બીજીવાર

પાઠ ૧૧.

ટાગેલું=લટકાવેલું
ચાંચ=પક્ષીનું મો
લીટા=કાપા
પાંજરૂં=પીંજરૂં

કાંઠલો=ગળા પરનો કાપો
પાંખ=પક્ષીનું ઉડવાનું સાધન
મજાનો=સારો; સુંદર
ભાત=રાંધેલા ચોખા
સારૂં=મીઠું; મધુરૂં

પાઠ ૧૨.

પહેલાં=અગાઉ
ચોપડી=પોથી
આંપવાને=દાખવાને
મહેતાજી=ગુરુજી; માસ્તર
મોડું=અસૂરૂં
ફાડી=ચીરી
નિશાળ=ભણવાનું ઠેકાણું
પાઠ=ધડો; લેસન
વાર=ઢીલ; વખત

પાઠ ૧૩.

ઘરાક=સોદો લેનાર
દુકાન=માલ વેચવાનું ઠેકાણું
રેવડી=ખાંડની ચાસણીમાં તલ નાખી કરેલી ચકતી
છેતરતો=ઠગતો
દુકાનદાર=દુકાનવાળો
બધા=સૌ
નવી=નવીન
માલ=સોદો
પૈસો=ત્રણ પાઈની કિંમતનો સિક્કો.

પાઠ ૧૪.

ઓછું=કમી
હવાડો=ઢોરને પાણી પીવા માટે બાંધેલી છોબંધની કુંડી
વેઢા=આંગળીના કાપા
ઢોર=પશુ
ત્રાજવું=તોળવાનું સાધન
મીડું=શૂન્ય

પાઠ ૧૫.

અવળા=ઉલટા
ચંપો=ચંપાના ફૂલનું ઝાડ
ચંપેલી=ચંપેલીના ફૂલનો વેલો
આગલા=અગાડીના
મેજ=ટેબલ
પાયા=પગ
પાંખડી=ફૂલની પાંદડી

ગીત અને કવિતાની સમજુતી.

સમજુતી—ચાલો, ઉઠો. આજ આપણે નવી રમત રમીએ; વાવટાઓ બધને સારો ખેલ કરીએ અને ઉમંગથી હળીમળીને રહીને આપણે મજા કરીએ, લાલ, પીળો, અને વાદળી એ ત્રણ મૂળ રંગ કહેવાય છે. બાકીના બીજા બધા મેળવણી કરવાથી થાય છે. આજે આપણે ચાલો ગોળ કુંડાળું કરીએ જોઈએ. તેથી જુદા જુદા રંગ

કેવા સારા દેખાય છે ! ઉમંગથી હળીમળીને રહીને આપણે મજા કરીએ.

સમજુતી—મા મને ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે. ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે. મા મને ચંદ્રમા રમવાને આપો અને ઘણા તારાઓ વીણીને મારા ગજવામાં ઘાલો. મા મને ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે. મા ચંદ્રમા અડધો મુગટ ધરે છે ને આખો મુગટ પણ ધરે છે. પણ કોઇ દિવસ મુગટ વગર આવતો નથી. ચંદ્રમાનું તેજ મારી આંખોમાં આંજો મા એને ઊડતો પકડો. મા મને ચંદ્રમા વહાલા લાગે છે.

સમજુતી—તારા ગણ્યા ગણાય નહિ, તેમજ વિણ્યા વિણાય નહિ. તેમજ છાબડીમાં માય નહિ. તોપણ તે મારી આરસીમાં નહાય છે. તારા આકાશમાં ઝબક ઝબક થાય છે, તેથી જાણે તે મંદ મંદ હસે છે એમ લાગે છે. દેવની આંખો અંધારી રાતે પોતાની તેજવાળી ચળકતી પાંખો ઉઘાડે છે.

સમજુતી—ઓ ! ઇશ્વર તારૂં ભજન કરીએ, કારણ કે તારૂં નામ મોટું છે; તારા ગુણનું હંમેશાં ગાયન કરીએ કે જેથી અમારા કામ થાય. (૧) પ્યાર લાવીને તું અમને હસાવ અને અમારૂં મન હંમેશાં પાપ વગરનું રાખ; જો કદાચ અમે ભૂલ કરીએ તો હે ! પ્રભુ તું માફ કરજે. (૨)

સમજુતી—ગાય કાળી, ધોળી કે રાતી હોય છે, તે પાણી પીએ છે ને ચરવા જાય છે; ગાયને ચાર પગ અને ચાર આંચળ હોય છે, વાછરડાં પર તેનું હેત ઘણું હોય છે. (૧) ગાયના પગને છેડે ખરી છે, અને તેમાં વળી ફાટ છે તેથી એનો ઘાટ સારો દેખાય છે; પાછળ પુંછડાને છેડે વાળ છે, તેથી તે શરીરની સંભાળ રાખે છે. (૨) ગાયને બે કાન, બે શીંગડાં ને મોટી આંખો છે, ગાય પુંછડાથી

માખી ઉરાડે છે; ગાયની રૂવાંટી નરમ છે તેથી તેનું શરીર સુંવાળું લાગે છે, ગાય વાછરડાં સાથે ગેલ કરે છે. (૩) ગાય દૂધ આપે છે તે ધોળું દેખાય છે, ને માણસ સાકર નાખી હોંસથી પીએ છે.

સમજુતી—હું ઠામ ઠામ, શહેરમાં અને વગડામાં ઊડું છું હું ખુશી થાઉં છું અને ખુશી કરૂં છું; મેં મારી આંખ ઉઘાડી. હવે! બાઈ તું તારી પાંખ ઉઘાડ. હું ઘણાં બોલ બોલું અને મધુર ટહુકા કરૂં, તું મારો એક શિખામણ માનજે તે એ કે તું લોકોને સારૂં અને પ્રિય લાગે એવું બોલજે અમે થોડું જીવવાના છીએ, માટે મરતાં સુધી અમે તો ગમ્મત કરવાના; પણ તું ઘણું જીવજે, સારૂં બોલજે અને બીજું પણ સારૂં અને ઉપયોગનું શીખજે.

ડ્રીલની સૂચના-મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કોના પહેલી ચોપડીના અર્થમાં જુઓ.

ડમ્બેલ્સની ડ્રીલ.

તૈયાર કહેતાં તૈયાર થવું. ચાલો કહેતાં સીધા ઉભા રહેવું.

રમત ૧—૧) બેઉ હાથ સામે. ૨) ખભે. (આમ આઠ સુધી)

રમત ૨—૨) તૈયાર—જાગૃત થવું, ચાલો—ડમ્બેલ્સ હાથમાં લઇ ઉભા રહેવું (૧) બંને હાથ ખભાની સીધાણમાં (મુઠ્ઠી આકાશ તરફ ચત્તી રાખવી.) (૨) બંને હાથ ખભા ઉપર અડાવવા. ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીનપર મૂકી દેવા.

રમત ૩—તૈયાર ઉપર મુજબ ચાલો—ઉપર મુજબ (૧) બંને હાથ માથાની સીધાણમાં કાનની લગોલગ ઉંચા રાખવા. (૨) ખભે અડાવવા. ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે. ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીનપર મૂકી દેવા.

રમત ૪—(૨ જી થી ઉલટી.) તૈયાર અને ચાલો રમત ૧ લી મુજબ. (૧) હાથ ખભાની સીધાણુમાં સીધા પણ મુઠ્ઠી જમીન તરફ રાખવી (૨) બગલમાં અડકાડવા. ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે ૪, ૬ બે પ્રમાણે, આઠે જમીન પર મૂકી દેવાં.

રમત ૫—(૩ જી ઉલટી) તૈયાર અને ચાલો રમત ૧ લી મુજબ. (૧) બંને હાથ માથાની સીધાણુમાં સીધા ઉંચા પણ મુઠી બહારની બાજુએ. (૨) ખભાની સીધાણુમાં હાથ સીધા. ૩, ૫, ૭, એક પ્રમાણે. ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીન પર મૂકી દેવા.

(રાગ લશ્કરી કચ.)

લઇ ડમ્બેલ્સ કરજો આમ, માથે રાખો બાળ તમામ;
ડાબા જમણો ઠોકતા જાઓ, પહોળા હાથો કરતા જાઓ.
નીચ પાછા તેને ધરો. ઉંચા સઘળા સાથે કરો;
સામસામી ફકતા જાઓ, કરી સલામ ને સીધા થાઓ.

પોતાની જગાએ જતી વખત બોલવાની ડ્રિલ.

ચાલો ચાલોને ભાઇઓ અહીંથી સીધા સીધા સહુને ઠામ.
ધીમા ધીમા પગ ઉપાડી સૌને સાથે કરો સલામ— ચાલો.
હેતેથી સૌ હળીમળીને ચાલો કરીએ રૂડાં કામ— ચાલો.

ઘેર જતી વખત બોલવાની ડ્રિલ.

ડ્રિલ આપણી પુરી થઇને, ચાલો જઇએ બહારો બહાર;
ધીમે ધીમે ધગ ઉપાડી, ચાલો સર્વે હારો હાર.
સ્વસ્થ બનીને સર્વે ચાલો, આડું અવળું નવ જોશો;
સાચવજો સૌ દફતર પોતે, નહિ તો તેમાંતું ખોશો.
નજર આપણી સામે રાખો, ચાલો સૌ એક એક પુઠે,
સાંભળી સાંભળી ચાલો, હાર આપણી નવ તુટે,

ઉભા રહો સૌ સૌ ઠામે, આઘા પાછા નવ થાશો;
સૌ સાથે શિક્ષકને પોતે નમન કરીને સ્થિર બેસો.

એકથી પાંચ સુધી ઉમેરવા તથા બાદ કરવા વિષે પાઠ.

પ્ર. આ ટેબલ પર કેટલા લખોટા છે? ઉ. કંઈ નથી. પ્ર. કંઈ નથી. એમ બતાવવાને ૦ આવું કાઢે તેને શુન્ય કહે છે. જુઓ હું ટેબલપર લખોટો મુકું છું મેં કેટલા લખોટા મૂક્યા? ઉ. એક. પ્ર. ટેબલપર કેટલા લખોટા છે? ઉ. એક. પ્ર. તમે કેટલી ટોપી પહેરી છે? ઉ. એક. પ્ર. પેટ કેટલા છે? ઉ. એક. પ્ર. નાક કેટલાં છે? ઉ. એક. પ્ર. એક લખોટો ટેબલપર છે ને બીજો મુક્યો હવે કેટલા થયા? ઉ. બે. પ્ર. તમારે હાથ કેટલા છે? ઉ. બે. પ્ર. પગ કેટલા છે? ઉ. બે. પ્ર. કાન કેટલા છે? ઉ. બે. પ્ર. બે લખોટામાંથી એક લઈ લઉં છું હવે કેટલા રહ્યા? ઉ. એક પ્ર. બે લખોટામાં એક. ઉમેરીએ તો કેટલા થાય? ઉ. ત્રણ. પ્ર. તમારા એક હાથની આંગળીના કેટલા કટકા છે? ઉ. ત્રણ. પ્ર. એક સવાકાની કેટલી પાઈ મળે? ઉ. ત્રણ. ત્રણ લખોટામાંથી એક લઈ લઉં તો કેટલા રહે? ઉ. બે. મારીપાસે ત્રણ બોર છે તેમાંથી બે ખાઈ જાઉં છું તો કેટલાં રહે? ઉ. એક. પ્ર. મારી પાસે એક પાઈ છે ને બીજી બે પાઈ મળે તો કેટલી થાય? ઉ. ત્રણ પ્ર. ત્રણ લખોટામાં એક નાખીએ તો કેટલા થાય? ઉ. ચાર. પ્ર. બકરીને કેટલા પગ હોય છે? ઉ ચાર. પ્ર બીજા કોને ચાર પગ હોય છે? ઉ. ગાય, ભેંસ વગેરે. પ્ર. ચાર. લખોટામાંથી એક હું મગનને આપું તો મારી પાસે કેટલા રહે? ઉ. ત્રણ. પ્ર. એક બકરીનો એક પગ ભાંગેલો છે તો આખા કેટલા? ઉ. ત્રણ. પ્ર. મારી પાસે ચાર જમરૂખ છે તેમાંથી બે ફેંકી દઉં.તો કેટલા રહે? ઉ. બે. પ્ર. ચાર

પાઈમાંથી બે પાઈના બોર લીધા તો હવે કેટલી પાઈ રહી ? ઉ. બે. પ્ર. મારી પાસે એક સવાકો ને એક પાઈ છે તો બધું મળીને કેટલી પાઈ થઈ ? ઉ. ચાર. પ્ર. ચાર પાઈમાંથી ત્રણ પાઈની પેન લીધી હવે કેટલી રહી ? ઉ. એક. પ્ર. તમારે પગે કેટલાં આંગળાં છે ? ઉ. પાંચ. પ્ર. ચારમાં કેટલા ઉમેરીએ તો પાંચ થાય ? ઉ. એક. પાંચ બોરમાંથી બે બોર સડેલાં નીકળ્યાં તો સારાં કેટલાં ? ઉ. ત્રણ. પાંચ લખોટામાંથી ત્રણ આપી દઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. બે. પ્ર. પાંચ લખોટામાંથી ચાર લખોટા આપી દઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. એક. પ્ર. એક ને એક ? ઉ. બે. પ્ર. બેને એક ? ઉ. ત્રણ પ્ર. ત્રણ ને એક ? ઉ. ચાર. પ્ર. ચાર ને એક ? ઉ. પાંચ. પ્ર. પાંચમાંથી એક લઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. ચાર. પ્ર. ચારમાંથી એક લઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. ત્રણમાંથી એક જાય તો કેટલા રહે ? ઉ. બે. પ્ર. બેમાંથી એક જાય તો કેટલા રહે ? ઉ. એક. પ્ર. એકમાંથી એક જાય તો શું રહે ? ઉ. કંઇ નહિ. પ્ર. કંઇ નહિ હોય ત્યારે શું કહેવાય. ઉ. શૂન્ય૦

સરવાળાનો કોઠો.

૧+૧=૨	૧+૨=૩	૧+૩=૪	૧+૪=૫	૧+૫=૬
૨+૧=૩	૨+૨=૪	૨+૩=૫	૨+૪=૬	૨+૫=૭
૩+૧=૪	૩+૨=૫	૩+૩=૬	૩+૪=૭	૩+૫=૮
૪+૧=૫	૪+૨=૬	૪+૩=૭	૪+૪=૮	૪+૫=૯
૫+૧=૬	૫+૨=૭	૫+૩=૮	૫+૪=૯	૫+૫=૧૦
૬+૧=૭	૬+૨=૮	૬+૩=૯	૬+૪=૧૦	
૭+૧=૮	૭+૨=૯	૭+૩=૧૦		
૮+૧=૯	૮+૨=૧૦			
૯+૧=૧૦				

બાદબાકીનો કોઠો.

૧−૧=૦	૨−૨=૦	૩−૩=૦	૪−૪=૦	૫−૫=૦
૨−૧=૧	૩−૨=૧	૪−૩=૧	૫−૪=૧	૬−૫=૧
૩−૧=૨	૪−૨=૨	૫−૩=૨	૬−૪=૨	૭−૫=૨
૪−૧=૩	૫−૨=૩	૬−૩=૩	૭−૪=૩	૮−૫=૩
૫−૧=૪	૬−૨=૪	૭−૩=૪	૮−૪=૪	૯−૫=૪
૬−૧=૫	૭−૨=૫	૮−૩=૫	૯−૪=૫	૧૦−૫=૫
૭−૧=૬	૮−૨=૬	૯−૩=૬	૧૦−૪=૬	
૮−૧=૭	૯−૨=૭	૧૦−૩=૭		
૯−૧=૮	૧૦−૨=૮			
૧૦−૧=૯				

દડાની રમત.

રમત ૧. દડા સામ સામે ફેંકવાની રમત.

સૂચના—બે હાર વચ્ચે ચાર ફુટનું અંતર રખાવવું.

ફેંકો ફેંકોરે દડા સામી હારે; જશે જશે તે ગોળના આકારે. (૧)
આપો આપો વિવેક ધીર થઈને; લેજો લેજો બધાએ એમ રહીને (૨)
વાંકા વાંકા ન વળશો કો કાળે; સીધા સીધા રહીને ઉછાળે (૩)
ઝીલી ઝીલીને જઈશું બહુ થાકી; રમત રમવાની છે રે બહુ બાકી. (૪)

ટીપ—આ કવિતાથી તિરકસ પણ ફેંકાશે. મહાવરો વધ્યા પછી જમણા, ડાબા, અવળા ફેરવતા જવું ને કૃતિ કરાવવી.

રમત ૨. દડાનો વાર જોડે સંબંધ તથા મૂળ અને મિશ્ર રંગનું ભાન.

સૂચના—૭ બાળકોને એક હારમાં ભીંત સામે મોં રખાવી ઉભા રાખવા.

(સુંદર સામળાઆ એ રાગ)

(બધા બોલે)તમે દડા રમો, વાર પ્રમાણે નિત્યે;
રંગો પર ધ્યાન, ચોટાડો એક ચિત્તે. (ટેક)

(લાલ દડાવાળો બોલે) લાલ દડો રમજો સોમવારે,
(પીળો દડાવાળો બોલે) પીળો પકડજો મંગળવારે,
(વાદળી દડાવાળો બોલે)વાદળીનો વારો બુધવારે,
(બધા બોલે) આ મૂળ રંગોને આધારે
કહું છું તમને પ્રીતે.
(નારંગી દડાવાળો બોલે) ગુરૂવારે નારંગી રમજો.
(લીલા દડાવાળો બોલે) શુક્રવારે લીલા લઇ ફરજો.
(જાંબુડા દડાવાળો બોલે) શનિવારે જાંબુડા લેજો,
(બધા બોલે) મેળવણીના છે એ રંગો, શીખવા રૂડી રીતે. (ટેક)

રમત ૩. દશ છોકરાની વાતચીત.

સૂચના—પાંચ પાંચની બે હાર સામસામા ઉભા રાખવા,

(જુઓ જુઓ પંખીની આ ટોળી. એ રાગ)

૧ જુઓ જુઓ આ દડો કેવો છે? ૨ાતો રાતો એ જોવા જેવો છે.
૩ ઊને ઊને એને ગુંથેલો છે. ૪ રંગે રગે એને રંગેલો છે.
૫ લીંબુ લીંબુ જેવો એ ગોળો છે, ૬.ગબડે ગબડે જુઓ એ ભોળો છે.
૭ મારે મારે તોયે પાસે આવે છે. ૮. હલકો હલકો એ મન લોભાવે છે. ૯ પોચો પોચો એ પોચવા જેવો છે. ૧૦. રમો રમો એ રમતમાં લેવો છે

સમાપ્ત.